

*Izvorni znanstveni članak /
Original scientific paper
Prihvaćeno: 25.5.2016.*

Doc. dr.sc. Ina Reić Ercegovac,
Filozofski fakultet u Splitu
inareic@ffst.hr

DOŽIVLJENO VRŠNJAČKO NASILJE: RELACIJE S DOBI, SPOLOM, RAZREDNIM OZRAČJEM I ŠKOLSKIM USPJEHOM

Sažetak: *Cilj ovoga rada je istražiti učestalost doživljavanja nekih oblika nasilnih ponašanja od školskih vršnjaka s obzirom na dob i spol te ispitati povezanost između učestalosti doživljavanja nasilja, školskog uspjeha te nekih elemenata razrednog ozračja. U istraživanje se krenulo od pretpostavke da učenici češće nego učenice doživljavaju nasilno ponašanje te da je verbalno nasilje najčešći oblik doživljenog nasilja. Sudjelovalo je ukupno 400 sudionika, 195 učenika i 205 učenica viših razreda OŠ, a primijenjen je instrument kojim su prikupljeni opći podatci, podatci o učestalosti doživljavanja nasilja te podatci o osjetljivosti na nasilje u razrednom kontekstu. Rezultati su uglavnom potvrdili polazne hipoteze. Pokazalo se da učenici češće nego učenice doživljavaju nasilna ponašanja, da su verbalni oblici nasilja najčešći, da je učestalost doživljenog nasilja procijenjena najvišom u završnom razredu osnovne škole te da postoji značajna povezanost između doživljenog nasilnog ponašanja, uspjeha u školi i osjetljivosti na nasilje u razrednom ozračju. Rezultati su interpretirani u kontekstu postojećih spoznaja o vršnjačkom nasilju te su naglašene implikacije za školski rad.*

Ključne riječi: *doživljena nasilna ponašanja, osjetljivost na nasilje, školski uspjeh, učenici osnovne škole*

1. Uvod

Vršnjačko nasilje među školskom djecom uključuje niz različitih oblika nasilnog ponašanja jednog učenika ili skupine učenika prema drugom učeniku. Jedan od najvećih doprinosa ovom području vezan je uz rad autora Dana Olweusa koji je sustavno istražio prirodu, učestalost i dugotrajne posljedice nasilja među djecom u skandinavskim školama (Sesar, 2011). Kada je riječ o vršnjačkom nasilju, istraživanja su obično usmjerena na učestalost i oblike te pojave, na značajke počinitelja nasilja, žrtava nasilja kao i djece koja su istovremeno i počinitelji i žrtve nasilja. Nadalje, istraživanja se bave prediktorima vršnjačkog nasilja, kao i posljedicama istog, kako za žrtve nasilja, tako i za počinitelje. U ovom radu će se govoriti o doživljenom nasilju, odnosno učestalosti doživljenog nasilnog ponašanja, te o korelatima doživljenog nasilja, uključujući dob, spol, školski uspjeh te razredno ozračje.

Vrste nasilnog ponašanja kojima učenici mogu biti izloženi su brojne; od fizičkog nasilja, preko verbalnog, socijalnog, seksualnog te relativno najnovijeg – elektronskog. Elektronsko nasilje ili *cyberbullying* oblik je nasilja koji se vrši posredstvom suvremenih tehnologija, najčešće mobitela (poruke) ili računala (društvene internetske mreže, elektronska pošta i sl.). Glavna značajka elektronskog nasilja jest činjenica da dijete može biti izloženo takvom nasilju 24 sata na dan, dakle kontinuirano, a ne samo kada je u izravnom kontaktu s vršnjacima (primjerice u školi). To ovaj oblik nasilja čini posebno potencijalno štetnim jer dijete gubi zonu privatnosti i sigurnosti koja postoji kod izravnog nasilja, a to je obično roditeljski dom. Druga važna značajka ovakvog oblika nasilja je anonimnost počinitelja koji se može koristiti nepoznatim brojevima i lažnim identitetima te tako anonimno vršiti nasilje nad drugima. Moguće je očekivati porast ovakvog oblika nasilja zbog tehnologijskih mogućnosti koje su na raspolaganju većini djece. Naime, 96% djece osnovnoškolske dobi u Hrvatskoj posjeduje mobilni telefon i računalo, pristup internetu ima 85% djece (Pregrad i sur., 2011, izvješće UNICEF), a većina koristi društvene mreže. Istraživanja na osnovnoškolskoj djeci pokazuju da je elektronsko nasilje još uvijek najmanje često. Primjerice, Limber i sur. (2013) na velikom su uzorku učenika u SAD-u utvrdili da je elektronsko nasilje najrjeđe doživljeni oblik vršnjačkog nasilja pri čemu ga doživljava oko 5% učenika u odnosu na, primjerice, verbalno nasilje kojem je izloženo oko 17% učenika. Ipak, čini se da s dobi raste vjerojatnost elektronskog nasilja budući da istraživanja u uzorcima srednjoškolaca i kasnih adolescenata pokazuju veću učestalost doživljavanja elektronskog nasilja, prvenstveno nasilja putem interneta. Tako Dehue i sur. (2008) navode da je oko 23% mladih doživjelo nasilje putem interneta, Beran i Li (2007) navode da je to doživjelo 20% mladih dok je recentno istraživanje provedeno u Hrvatskoj

pokazalo da je 24,9% sudionika doživjelo nasilje putem interneta (Đuraković, Šincek i Tomašić, 2014).

Podatci o učestalosti doživljenog nasilja (različitog oblika) u SAD-u govore da je između 12% i 25% učenika povremenih žrtava vršnjačkog nasilja (Nansel i sur., 2001). Podatci o učestalosti nasilja među djecom u Hrvatskoj variraju, ovisno o kojem se obliku nasilja radi te o kojem uzrastu djece. Novija istraživanja tako pokazuju da je 31% učenika žrtava nasilja, pri čemu gotovo 27% učenika izvještava o doživljenom verbalnom nasilju, 24% o tjelesnom nasilju te 6,5% o elektronskom nasilju (Velki i Vrdoljak, 2013). Istraživanje Vlah i Perger (2014) pokazalo je da je nasilju barem jednom bilo izloženo 60,5% učenika, od kojih je jedna petina njih sustavno, opetovano i često doživljavala vršnjačko nasilje u razdoblju od nekoliko mjeseci.

Brojni su korelati vršnjačkog nasilja pa se tako najčešće spominju neke osobne (spol, dob, značajke osobnosti), odnosne (kvaliteta obiteljskih i vršnjačkih interakcija) i kontekstualne varijable (sociodemografske značajke obitelji te školsko i razredno ozračje). Kada je riječ o dobi kao odrednici nasilnog ponašanja i doživljenog nasilja, podatci pokazuju da tijekom osnovne škole učestalost doživljenog nasilnog ponašanja raste s dobi te je na vrhuncu krajem osnovne škole (Brown i sur., 2005; Buljan Flander, Ćorić Špoljarić i Durman Marijanović, 2007), a nakon toga u srednjoškolskim godinama opada (Due i sur., 2005). Archer i Cote (2005) navode da se fizičko nasilje smanjuje s dobi dok u razdoblju rane adolescencije, od 11. do 15. godine raste učestalost verbalnog, socijalnog i elektronskog nasilja. Slično je utvrdio i Hasekin (2013) u čijem je istraživanju među djecom rane školske dobi najzastupljenije tjelesno nasilje dok je u adolescentnoj dobi od 10. do 15. godine verbalno nasilje značajno češće. Limber i sur. (2013) su analizirajući podatke iz 2011./2012. godine na 20000 sudionika oba spola i svih razreda istaknuli da učestalost doživljenog nasilja kontinuirano opada s godinama; najviša je tako u početku (3.-4. razred), a najmanja u najstarijoj dobnoj skupini (9.-12. razred). Na tom velikom uzorku učenika utvrdili su da 80% djece nije uključeno u nasilje, 4% djece samo su nasilnici, 13% djece samo su žrtve, a 3% su i nasilnici i žrtve. Pri tome je čak 39% učenika, od onih koji doživljavaju nasilje, izjavilo da to traje godinu i više od godinu dana.

S obzirom na spol, djevojčice su rjeđe nasilne u odnosu na dječake (Nansel i sur., 2001), ali ranije nego dječaci počinju koristiti socijalne oblike nasilja nad drugima (Bjorkqvist i sur., 1992; Crick i sur., 2001). Djevojčice češće doživljavaju nasilje i od dječaka i od djevojčica, a dječaci gotovo uvijek doživljavaju nasilje od dječaka (Farrington, 1993; Olweus, 1993). Istraživanja pokazuju i jasne spolne razlike s obzirom na vrstu nasilnog ponašanja. Iako je verbalno nasilje najčešći oblik doživljenog nasilja i kod dječaka i kod djevojčica veća je vjerojatnost da će dječaci doživjeti fizičko nasilje od vršnjaka nego djevojčice (Olweus, 1993;

Farrington, 1993; Scheithauer i sur., 2006), a djevojčice češće doživljavaju nasilje u obliku ogovaranja, širenja glasina o njima i slično (Felix i McMahon, 2006; Nansel i sur., 2001). Ta razlika među spolovima može se, osim socijalizacijskim čimbenicima, pripisati i većoj fizičkoj snazi dječaka te činjenici da dječaci obično imaju šire i difuznije socijalne mreže pa je relacijsko nasilje kod dječaka manje učinkovito (Rivers i Smith, 1994).

Odnos između školskog uspjeha i vršnjačkog nasilja bio je predmetom ranijih istraživanja koja uglavnom ukazuju na negativnu povezanost tih varijabli. Naime, rezultati istraživanja sugeriraju da učenici koji su žrtve vršnjačkog nasilja imaju slabiji školski uspjeh (Buljan Flander i Šostar, 2011; Eisenberg i Newmark-Sztainer, 2003; Juvonen, Yueyan i Espinoza, 2011; Glew, Fan, Katon, Rivara i Kernic, 2005) što se može pripisati slabijoj koncentraciji takvih učenika, izbjegavanju škole te posljedično čestim izostancima kao i emocionalnim poteškoćama koje se javljaju kao posljedica doživljavanja nasilja.

Varijable vezane uz školu značajne su odrednice nasilnog ponašanja i doživljenog vršnjačkog nasilja posebno kada je riječ o varijablama školske klime i razrednog ozračja (Velki i Vrdoljak, 2013; Buljan Flander i sur., 2007; Gottfredson i sur., 2005). Specifično, negativna percepcija škole (Kasen i sur., 2004), doživljaj školskog okruženja kao neprijateljskog i zastrašujućeg (Aluede i sur., 2008; Fisch i sur., 2011), osjećaj prihvaćenosti/odbačenosti (Buljan Flander i sur., 2007), percipirana sigurnost u školi (Vlah i Perger, 2014) te narušena psihosocijalna dobrobit učenika u školi (Scheithauer i sur., 2006) varijable su koje su se pokazale povezanima s doživljajem nasilja. Gottfredson i sur. (2005) navode kako su čimbenici povezani s nasilnim ponašanjem u školi doživljaj nametanja pravila, nekonzistentno upravljanje disciplinom u razredu, loša suradnja nastavnika i školske uprave, autoritarni stil vođenja razreda te ambivalentne reakcije odraslih na neprimjerena ponašanja učenika. Kada je riječ o reagiranju na nasilna ponašanja u školi, autori napominju kako je za smanjenje nasilnog ponašanja ključno pravovremeno i konzistentno reagiranje odraslih u školi na svaki oblik nasilnog ponašanja učenika (Olweus, 1993; Kapari i Stavrou, 2010). Time odrasli služe kao model ponašanja učenicima, potiču učenike da reagiraju na nasilje, promiču kulturu toleranciju na nasilje i šalju jasne poruke o tome kako na svako nasilno ponašanje treba reagirati.

Posljedice doživljenog vršnjačkog nasilja najčešće se manifestiraju u obliku internaliziranih poteškoća, primjerice, povišene depresivnosti, usamljenosti i niskog samopoštovanja (Alsaker i Olweus, 1986; Hawker i Boulton, 2000; Limber, 2002; Olweus, 1993; Slee i Rigby, 1993). Neki autori navode i suicidalnu ideaciju kao moguću posljedicu doživljenog vršnjačkog nasilja, posebno kada je riječ o dugotrajnom doživljavanju nasilja, odnosno zlostavljanju (Limber, 2002; Olweus, 1993). Neki od individualnih rizičnih čimbenika koji povećavaju vjerojatnost

doživljavanja vršnjačkog nasilja su i niski socioekonomski status, fizičke značajke poput pretilosti i kronične bolesti (Hansen i sur., 2010), poteškoće u razvoju (Rigby, 2002) te niska popularnost u vršnjačkoj grupi i snižena psihosocijalna dobrobit (Scheithauer i sur., 2006).

Kada je riječ o osobama kojima su djeca najsklonija prijaviti doživljeno nasilje ili se obratiti za pomoć, podatci stranih istraživanja pokazuju kako su to najčešće roditelji (Limber i sur., 2013). Ipak, s dobi opada udio učenika koji navode roditelje kao osobe kojima bi se prvo obratili pa ih je tako u uzorku djece rane školske dobi oko 50%, a među adolescentima 24% kod mladića i 44% kod djevojaka (Limber i sur., 2013). U istom istraživanju navodi se da bi se oko 20% učenika obratilo prijateljima ili braći i sestrama, dok 17%-41% učenika (ovisno o dobi i spolu) nikome ne prijavljuje niti bi prijavilo doživljeno nasilje. To je svakako zabrinjavajući podatak budući da je prijavljivanje doživljenih nasilnih ponašanja prvi korak k intervenciji i pružanju pomoći.

2. Cilj, problemi i hipoteze istraživanja

Cilj ovoga istraživanja je ispitati učestalost doživljenog nasilnog ponašanja učenika viših razreda osnovne škole. Pri tome, istraživanjem se pokušalo odgovoriti na sljedeće probleme:

1. Koliko često učenici doživljavaju različite oblike nasilnog ponašanja?
2. Postoje li razlike u doživljavanju nasilnog ponašanja s obzirom na spol i dob?
3. Kome bi se učenici prvo obratili u slučaju doživljenog nasilnog ponašanja?
4. Postoji li povezanost između učestalosti doživljavanja nasilja i školskog uspjeha?
5. Postoji li povezanost između učestalosti doživljavanja nasilja i elemenata razrednog ozračja?

Krenulo se u istraživanje od pretpostavke da učenici češće nego učenice doživljavaju nasilno ponašanje te da je verbalno nasilje najčešći oblik doživljenog nasilnog ponašanja. S obzirom na dob, očekuje se porast doživljenog nasilja u funkciji dobi. Nadalje, s obzirom na podatke stranih istraživanja na uzorcima slične dobi, pretpostavlja se da će se učenici prvo obratiti roditeljima ukoliko dožive neki od oblika vršnjačkog nasilja. Konačno, očekuje se negativna povezanost između doživljenog nasilja u školi i školskog uspjeha učenika kao i između doživljenog nasilja i elemenata razrednog ozračja koji se odnose na osjetljivost na nasilje.

3. Metoda

Sudionici

U istraživanju je sudjelovao prigodni uzorak od 400 učenika petih, šestih, sedmih i osmih razreda osnovnih škola iz nekoliko županija Republike Hrvatske (Splitsko-dalmatinske, Šibensko-kninske i Dubrovačko-neretvanske). U uzorku je bilo gotovo podjednako dječaka (49%) i djevojčica (51%). Struktura uzorka s obzirom na spol i dob prikazana je u tablici 1.

Tablica 1. - *Struktura uzorka s obzirom na dob i spol*

	dječaci	djevojčice	ukupno
5. razred	39	43	82
6. razred	54	53	107
7. razred	36	36	72
8. razred	66	73	139
ukupno	195	205	400

Instrument

Mjerni instrument, konstruiran za potrebe ovog istraživanja, sastojao se od tri dijela. Prvi dio uključivao je nekoliko općih pitanja zatvorenog tipa kojima su prikupljeni podatci o spolu, dobi (razredu) te općem školskom uspjehu na kraju prošle školske godine (dovoljan, dobar, vrlo dobar ili odličan). Drugi dio instrumenta uključivao je procjenu učestalosti doživljenog vršnjačkog nasilja. Od sudionika se tražilo da za svaki ponuđeni oblik nasilja procijene koliko su ga često doživjeli u proteklom polugodištu tekuće školske godine od drugog učenika ili skupine učenika iste škole. Ponašanja čiju su učestalost procjenjivali bila su: vikanje ili deranje, udaranje ili guranje, čupanje za kosu, dijelove odjeće i sl., vrijeđanje ili nazivanje pogrdnim imenima, ogovaranje „iza leđa“, upućivanje ružnih poruka putem sms-a, e-maila ili društvenih mreža te omalovažavanje zbog neke osobine. Učestalost doživljavanja takvih ponašanja sudionici su procjenjivali na skali od 1 do 5, gdje je 1 značilo nikada nisam doživio(la), 2 – jednom sam doživio(la), 3 – povremeno sam doživljavao(la), 4 – često sam doživljavao(la) i 5 – gotovo svakodnevno sam doživljavao(la). U ovom dijelu instrumenta postavljeno je još jedno pitanje sudionicima, a to je kome bi se prvo obratili u slučaju da dožive neki od ovih ili drugih oblika nasilnog ponašanja pri čemu su im bili ponuđeni sljedeći odgovori: ravnatelju, razredniku, nastavniku u kojeg imam povjerenja, roditelju i prijatelju iz razreda. Sudionici su mogli odabrati samo jedan od ponuđenih odgovora.

Treći dio primijenjenog instrumenta je podskala *Upitnika razredne klime*

(Multisite Violence Prevention Project, 2004; Vessels, 1998) koji je namijenjen procjeni kvalitete razredno-nastavnog ozračja učenika osnovnoškolske dobi. U izvorniku se upitnik sastoji od tri podskale kojima se mjeri kvaliteta interakcije na relaciji učenik-učenik, učenik-nastavnik te osjetljivost na nasilje u razrednom i školskom okružju. U ovom istraživanju primijenjena je podskala *Osjetljivost na nasilje u razrednom i školskom okružju* koja sadrži šest čestica, a njome se ispituje osjetljivost na nasilje te svjesnost o potrebi prijavljivanja nasilnog ponašanja. Zadatak sudionika je da na skali od 1 do 4 procijene stupanj slaganja sa svakom tvrdnjom, pri čemu 1 označava potpuno neslaganje, a 4 potpuno slaganje s ponuđenom tvrdnjom. Eksploratornom faktorskom analizom metodom glavnih komponentata uz varimax normaliziranu rotaciju dobivena je jednofaktorska struktura prikazana u tablici 2.

Tablica 2. - Faktorska zasićenja i psihometrijske značajke podskale *Osjetljivosti na nasilje u razrednom i školskom okruženju*

Tvrdnje	F1
Nastavnici potiču učenike na prijavljivanje nasilja u školi.	.39
Nastavnici pomažu u rješavanju sukoba među učenicima.	.69
Nastavnici su upoznati sa slučajevima nasilja među učenicima.	.69
Kada neki učenik prijavi nasilje, nastavnici se trude riješiti problem.	.77
Učenici znaju kome se mogu obratiti za pomoć ako se drugi učenici loše odnose prema njima.	.75
Učenici obavještavaju nastavnika o međusobnom zadirkivanju i izrugivanju.	.64
<i>objašnjena varijanca (%)</i>	44
<i>Cronbach α</i>	.71
<i>M (sd)</i>	17.76 (3.45)
<i>prosječna r među česticama</i>	.30
<i>raspon rezultata</i>	6-24
<i>K-S d</i>	.08*

* $p < .05$

S obzirom na faktorsku strukturu i zadovoljavajuću pouzdanost, formiran je ukupan rezultat za varijablu *osjetljivost na nasilje* kao linearna kombinacija procjena na svim tvrdnjama.

Postupak

Istraživanje je provedeno u drugom polugodištu šk. god. 2014./2015., u sklopu nastave predmeta *Zlostavljanje i zanemarivanje djece* koji se izvodi na Učiteljskom studiju Filozofskog fakulteta u Splitu. Prije provođenja istraživanja, zatražena je suglasnost ravnatelja škola za njegovo provođenje. Ravnatelji su o tome obavijestili predmetne nastavnike i razrednike koji su zatražili usmenu suglasnost roditelja. Nakon pribavljanja istih, istraživanje je provedeno u ožujku i travnju 2015. godine tijekom jednog školskog sata, najčešće sata razrednog odjela. Sudionicima je u uputi rečeno da sudjelovanje u istraživanju nije obvezno bez obzira na suglasnost škole i roditelja te da u bilo kojem trenutku mogu odustati ukoliko se za to odluče. Popunjavanje upitnika trajalo je u prosjeku 20 minuta, a za to vrijeme u razredu su bili razrednik (ili predmetni nastavnik) te istraživač. Sudionicima je prije popunjavanja upitnika naglašeno kako su podaci anonimni te su zamoljeni za iskrenost u odgovaranju, a u slučaju bilo kakvih nejasnoća ili nerazumijevanja pitanja mogli su se obratiti istraživaču za pomoć. Većina je sudionika bez ikakvih poteškoća ispunila upitnike. U konačnici je prikupljeno 400 upitnika koji su bili ispunjeni, a prikupljeni podatci analizirani su primjenom računalne aplikacije STATISTICA 12.

4. Rezultati

Kako bi se odgovorilo na prvi problem istraživanja i analizirala učestalost doživljenih nasilnih ponašanja, analizirani su odgovori sudionika o tome koliko su često bili izloženi različitim oblicima nasilnog ponašanja tijekom proteklog polugodišta tekuće školske godine. Ti su rezultati prikazani u tablici 3. Vidljivo je da je najzastupljeniji oblik nasilja ogovaranje kojega doživljava preko 30% sudionika često ili gotovo svakodnevno, dok oko 18% učenika često ili svakodnevno doživljava vikanje i vrijeđanje nazivanjem pogrđnim imenima od strane svojih vršnjaka. Slijedi omalovažavanje s učestalošću pojavljivanja preko 16% te udaranje ili guranje koje 14% sudionika doživljava često ili svakodnevno. Polovina ili nešto više od polovine sudionika nisu nikada doživjeli omalovažavanje, upućivanje ružnih poruka putem elektronskih medija te čupanje za kosu, dijelove odjeće i sl.

Tablica 3. - Učestalost doživljenog nasilnog ponašanja tijekom proteklog polugodišta

	nikada (%)	jednom (%)	povremeno (%)	često (%)	gotovo svakodnevno (%)
vikanje ili deranje	33.50	26.25	22.25	6.75	11.25
udaranje ili guranje	43.28	27.86	14.93	6.22	7.71
čupanje za kosu, dijelove odjeće i sl.	62.34	18.45	8.48	5.24	5.49
vrijeđanje ili nazivanje pogrđnim imenima	33.83	26.12	21.89	8.21	9.95
ogovaranje	23.19	20.20	26.18	12.97	17.46
upućivanje ružnih poruka putem sms-a, e-maila ili društvenih mreža	54.73	19.15	13.68	4.73	7.71
omalovažavanje zbog neke osobine	50.00	18.59	14.82	6.78	10.30

S ciljem utvrđivanja spolnih razlika u učestalosti doživljavanja nasilnog ponašanja provedeno je niz Mann-Whitney U testova čiji su rezultati prikazani u tablici 4. Vidljivo je da se dječaci i djevojčice razlikuju u učestalosti doživljavanja većine oblika nasilnog ponašanja dok razlika nije utvrđena za dva oblika - ogovaranje te elektronsko nasilje, odnosno upućivanje ružnih poruka putem sms-a, e-maila ili društvenih mreža. Pri tome, dječaci, u odnosu na djevojčice, češće doživljavaju sve oblike nasilnog ponašanja (vikanje, udaranje, čupanje, vrijeđanje te omalovažavanje zbog neke osobine).

Tablica 4.- Razlike između djevojčica i dječaka u učestalosti doživljavanja nasilnog ponašanja

	suma rangova M	suma rangova Ž	U	z	p
vikanje ili deranje	40807.5	38195.5	17285.5	2.176	.030
udaranje ili guranje	45311.5	34488.5	13373.5	5.981	.000
čupanje za kosu, dijelove odjeće i sl.	41214.0	38187.0	17072.0	2.732	.006
vrijeđanje ili nazivanje pogrđnim imenima	42808.0	36992.0	15877.0	3.607	.000
ogovaranje	36923.0	42478.0	18008.0	1.589	.112
elektronsko nasilje	40124.5	39675.5	18560.5	1.265	.206
omalovažavanje zbog neke osobine	40643.5	37566.5	16656.5	2.676	.007

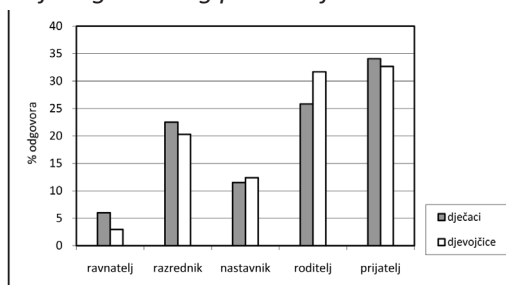
Kako bi se provjerile dobne razlike u učestalosti doživljavanja nasilnog ponašanja, proveden je niz Kruskal-Wallis analiza varijance s razredom kao nezavisnom varijablom. Ti su rezultati prikazani u tablici 5.

Tablica 5.- Razlike u učestalosti doživljavanja nasilnog ponašanja s obzirom na razred

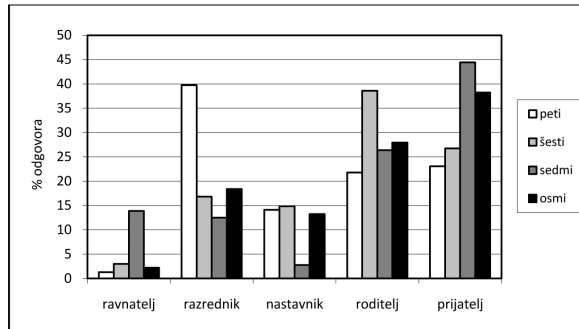
	Σ rangova 5. r.	Σ rangova 6. r.	Σ rangova 7. r.	Σ rangova 8. r.	H (3,N=400)	p
vikanje ili deranje	15733.0	20224.5	13437.5	30805.0	7.715	.052
udaranje ili guranje	14707.5	23104.0	14034.5	29157.0	5.368	.147
čupanje za kosu, dijelove odjeće i sl.	14436.0	23432.5	13260.5	29472.0	11.494	.009
vrijeđanje ili nazivanje pogrđnim imenima	14941.0	20153.5	14339.0	31569.5	12.104	.007
ogovaranje	13825.5	22903.5	13056.5	30815.5	14.567	.002
elektronsko nasilje	13883.5	24250.5	12271.0	30598.0	22.482	.000
omalovažavanje zbog neke osobine	15771.5	21779.0	13217.0	28633.5	3.053	.383

Iz tablice 5 vidljivo je da su razlike u učestalosti doživljavanja nasilnog ponašanja s obzirom na dob utvrđene u čupanju, vrijeđanju, ogovaranju i elektronskom nasilju. Pri tome, učenici petih i sedmih razreda izvještavaju o manjoj učestalosti doživljavanja navedenih oblika nasilnih ponašanja, dok učenici osmih razreda izvještavaju o najvećoj učestalosti doživljavanja nasilnih ponašanja. Treći problem istraživanja odnosio se na pitanje kome bi se učenici prvo obratili u slučaju da ih netko od vršnjaka povrijedi. Učestalost odgovora na to pitanje s obzirom na spol i dob prikazana je na slikama 1 i 2.

Slika 1. Učestalost odgovora (%) na pitanje kome bi se učenici obratili u slučaju doživljenog nasilnog ponašanja s obzirom na spol

Slika 2. Učestalost odgovora (%) na pitanje kome bi se učenici obratili u slučaju doživljenog nasilnog ponašanja s obzirom na dob

I dječaci i djevojčice slično odgovaraju na pitanje kome bi se obratili za pomoć kada bi ih netko od vršnjaka povrijedio pri čemu se djevojčice u nešto većem postotku opredjeljuju za roditelje, a dječaci za prijatelje. Kada se rezultati pogledaju pojedinačno za svaku dobnu skupinu (slika 2), vidljivo je da bi se učenici petih razreda najčešće obratili razredniku (D=2), učenici šestih razreda roditeljima (D=4), a učenici sedmih i osmih razreda prijateljima (D=5).

U tablici 4 prikazane su korelacije učestalosti doživljavanja različitih oblika nasilnog ponašanja. Izračunati koeficijenti korelacija između učestalosti doživljavanja različitih oblika nasilja pokazuju da učenici i učenice procjenjuju sličnim učestalost doživljavanja različitih oblika nasilnog ponašanja. Oni učenici koji procjenjuju učestalijim doživljavanje nekog oblika nasilnog ponašanja, procjenjuju učestalijim i doživljavanje ostalih oblika nasilnog ponašanja. Najviši koeficijenti korelacija utvrđeni su između sličnih oblika nasilnog ponašanja, primjerice omalovažavanja i vrijeđanja ($r=.66$).

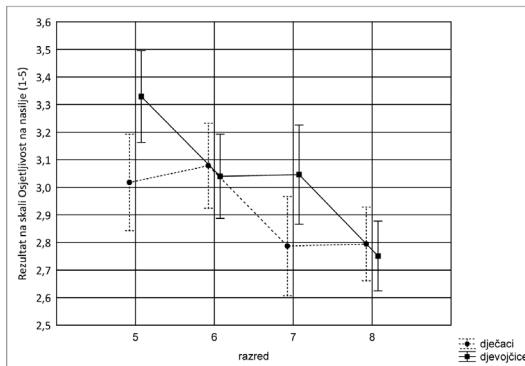
Tablica 4. Matrica korelacija učestalosti doživljavanja različitih oblika nasilnog ponašanja

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1. vikanje	1.00						
2. udaranje	.62*	1.00					
3. čupanje	.43*	.53*	1.00				
4. vrijeđanje	.55*	.65*	.54*	1.00			
5. ogovaranje	.36*	.38*	.34*	.51*	1.00		
6. elektronsko nasilje	.38*	.45*	.48*	.46*	.46*	1.00	
7. omalovažavanje	.48*	.49*	.51*	.66*	.52*	.60*	1.00

* $p<.01$

Prije utvrđivanja povezanosti između učestalosti doživljavanja različitih oblika nasilnog ponašanja i školskog uspjeha, odnosno osjetljivosti na nasilje kao elementa razredno-nastavnog ozračja, pristupilo se provjeri eventualnih dobnih i spolnih razlika u tim dvjema varijablama. Stoga je provedena dvosmjerna analiza varijance na podacima općeg uspjeha sa spolom i razredom kao nezavisnim varijablama. Rezultati te analize (prosječne vrijednosti po skupinama) pokazali su da je opći školski uspjeh niži u višim razredima, pri čemu je utvrđena značajna razlika i s obzirom na razred ($F=5.68$; $df=3,386$; $p=.001$) i s obzirom na spol ($F=36.61$; $df=1,386$; $p=.000$). Ipak, naknadna analiza (Scheffe test) pokazala je da postoji značajna razlika jedino između petog i ostalih razreda, a imajući na umu da su učenici petog razreda iznosili podatke o općem uspjehu iz četvrtog razreda, može se zaključiti kako je u četvrtom razredu značajno bolji uspjeh nego u višim razredima osnovne škole među kojima pak nema značajne razlike. Analiza rezultata pokazala je da se osjetljivost na nasilje razlikuje s obzirom na obje nezavisne varijable (slika 3). Djevojčice su postigle viši rezultat u odnosu na dječake ($F=4.53$; $df=1,381$; $p=.034$), a s obzirom na dob, učenici viših razreda su postigli niže rezultate u odnosu na mlađe učenike ($F=10.55$; $df=3,381$; $p=.000$). Interakcijski efekt ovih dviju varijabli je također značajan ($F=2.78$; $df=3,381$; $p=.041$) jer su u petom i sedmom razredu djevojčice ostvarile značajno viši rezultat od dječaka, dok u šestom i osmom razredu nema značajnih razlika.

Slika 3. Spolne i dobne razlike u osjetljivosti na nasilje

Rezultati korelacijskih analiza za utvrđivanje povezanosti između učestalosti doživljavanja različitih oblika nasilnog ponašanja i školskog uspjeha, odnosno osjetljivosti na nasilje kao elementa razredno-nastavnog ozračja prikazani su u tablici 5.

Tablica 5. *Korelacije između učestalosti doživljavanja nasilnog ponašanja i ostalih varijabli u istraživanju*

	vikanje	udaranje	vrijeđanje	čupanje	ogovaranje	internet	omalovažavanje
spol	-.08	-.26**	-.16**	-.12*	.09	-.05	-.10
razred	.09	.07	.12*	.06	.11*	.05	-.02
opći uspjeh	-.09	-.20**	-.17**	-.14**	-.01	-.17**	-.12*
osjetljivost na nasilje	-.08	-.13**	-.20**	-.22**	-.09	-.16**	-.15**

* $p < .05$; ** $p < .01$

Od svih oblika nasilnog ponašanja jedino doživljeno vikanje i ogovaranje nisu povezani sa školskim uspjehom dok je između ostalih oblika doživljenih nasilnih ponašanja i školskog uspjeha utvrđena značajna, negativna povezanost. Opći školski uspjeh negativno je povezan s učestalošću doživljenog udaranja, čupanja, vrijeđanja, omalovažavanja i elektronskog nasilja što pokazuje da učenici koji ostvaruju bolji školski uspjeh izvještavaju o manje učestalom doživljavanju različitih oblika nasilnog ponašanja od strane svojih vršnjaka. Osjetljivost na nasilje, kao mjera svjesnosti i važnosti prijavljivanja nasilnih ponašanja, negativno je povezana s doživljavanjem svih oblika nasilnog ponašanja osim ogovaranja što pokazuje da postoji značajna povezanost između veće osjetljivosti na nasilje u razredno-školskom okruženju i manje učestalosti doživljavanja nasilnih ponašanja.

5. Rasprava

Glavni cilj ovog istraživanja je ispitati učestalost doživljavanja različitih oblika nasilnog ponašanja učenika viših razreda osnovne škole. Slično kao i u recentnom istraživanju Vlah i Pergar (2014), rezultati ovoga istraživanja pokazuju da je između 40% i 80% učenika (ovisno o vrsti nasilnih ponašanja) barem jednom doživjelo neki oblik vršnjačkog nasilja. Rezultati su pokazali da više od polovine učenika doživljava nasilno ponašanje, povremeno ili često, a posebno treba istaknuti da od 5% do 17% učenika gotovo svakodnevno doživljava neki od oblika nasilnog ponašanja. Među oblicima nasilnih ponašanja kojima su učenici izloženi gotovo svakodnevno najzastupljenije je ogovaranje (17.46%), a najrjeđe čupanje za kosu, dijelove odjeće i sl. (5.49%) te upućivanje ružnih poruka putem

mobilnih telefona ili društvenih mreža (7.71%) što predstavlja oblik elektronskog nasilja. Slične rezultate o učestalosti elektronskog nasilja dobili su i drugi autori u Hrvatskoj i u SAD-u (Velki i Vrdoljak, 2013; Limber i sur., 2013). Kao i u navedenim istraživanjima, i u ovom se pokazalo da je ovaj oblik elektronskog nasilja među najrjeđima pri čemu ga gotovo 55% sudionika nije nikada doživjelo. Kada je riječ o tjelesnom nasilju (udaranje, guranje, čupanje), u ovom istraživanju se pokazalo da ga nikada nije doživjelo oko 50% sudionika dok ga povremeno doživljava između 8% i 14% učenika, a često ili svakodnevno između 5% i 7% učenika. Moguće je zaključiti da su najčešći oblici doživljenog nasilja oni verbalni koje često ili svakodnevno doživljava oko 16% (omalovažavanje zbog neke osobine), 18% (vikanje), odnosno 30% učenika (ogovaranje) što potvrđuje polaznu hipotezu o verbalnim oblicima nasilja kao najčešćim, a u skladu je i s podacima drugih autora (Nansel i sur., 2001; Olweus, 1993; Velki i Vrdoljak, 2013).

Analiza spolnih razlika u doživljenom nasilju pokazala je da se dječaci i djevojčice razlikuju u učestalosti doživljavanja većine oblika nasilnog ponašanja osim u učestalosti doživljavanja elektronskog nasilja i ogovaranja. Dječaci češće doživljavaju sve oblike nasilnog ponašanja što je u skladu s podacima drugih istraživanja koji također pokazuju da su dječaci češće uključeni u nasilna ponašanja i kao nasilnici i kao žrtve (Seals i Young, 2003 prema Sesar, 2011; Olweus, 1993). Razlike u učestalosti doživljavanja nasilnog ponašanja s obzirom na dob utvrđene su u čupanju, vrijeđanju, ogovaranju i elektronskom nasilju. Pri tome, učenici osmih razreda izvijestili su o najvećoj učestalosti doživljavanja nasilnih ponašanja što je djelomično sukladno s rezultatima ranijih istraživanja. Naime, ranija su istraživanja pokazala da učestalost doživljenog nasilnog ponašanja raste s dobi, s najvećom učestalošću krajem osnovne i početkom srednje škole (Archer i Cote, 2005; Brown i sur., 2005; Buljan Flander i sur., 2007). U višim razredima osnovne škole učenici se nalaze u razdoblju rane adolescencije koja pred njih postavlja brojne izazove u vidu prihvaćanja promjena koje im se događaju na tjelesnoj, emocionalnoj i socijalnoj razini. Stoga je moguće pretpostaviti da rani adolescenti još nisu u dovoljnoj mjeri razvili socijalno prihvatljiva ponašanja i mogućnost regulacije emocija što može dovesti do češćih nasilnih ponašanja prema vršnjacima. Opadanje nasilnog ponašanja i doživljavanja nasilja nakon tih godina može se objasniti učenjem socijalno prihvatljivijih oblika ponašanja, boljom emocionalnom regulacijom te ozbiljnijim sankcijama koje starija djeca snose za agresivno i nasilno ponašanje (Velki i Kuterovac Jagodić, 2014).

S obzirom na utvrđenu povezanost školskog uspjeha, osjetljivosti na nasilje u razrednom ozračju i učestalosti doživljavanja nasilja, prvo će se komentirati spolne i dobne razlike u školskom uspjehu i osjetljivosti na nasilje. Rezultati o odnosu dobi i školskog uspjeha uglavnom se uklapaju u postojeće rezultate brojnih istraživanja o opadanju uspjeha s dobi (Rowlison i Felner,

1988; Dubow i sur., 1991; Reić Ercegovac i Koludrović, 2010). Takve rezultate moguće je objasniti manjim zalaganjem i manjom motivacijom za postignućem kod starijih učenika (Eccles i sur., 1993), manjoj predanosti ili razini spremnosti za ulaganje vremena i truda u školske obveze (Roviš i Bezinović, 2011) ili time da učenicima škola s vremenom postaje sve manje zanimljiva i manje sposobna zadovoljiti njihove potrebe i interese (Koludrović i Reić Ercegovac, 2013). S obzirom na spol, djevojčice imaju značajno bolji opći uspjeh od dječaka, u svim dobnim skupinama, što je u skladu s rezultatima sličnih istraživanja (Koludrović, Bubić i Reić Ercegovac, 2014; Reić Ercegovac i Koludrović, 2010; Raboteg Šarić i sur., 2009; Pomerantz i sur., 2002). To potvrđuje razmišljanja nekih autora kako je sustav ocjenjivanja u školi prilagođeniji djevojčicama jer one tijekom cijelog školovanja ostvaruju bolje školske rezultate izražene školskim ocjenama dok spolne razlike u vanjskoj evaluaciji ishoda učenja i kompetencija variraju s obzirom na dob i predmet (Jokić i Ristić Dedić, 2010). Rezultati ovog istraživanja pokazali su negativnu povezanost između školskog uspjeha i učestalosti doživljenog udaranja, čupanja, vrijeđanja, omalovažavanja i elektronskog nasilja. Takvi rezultati u skladu su s rezultatima ranijih istraživanja o odnosu školskih postignuća i doživljavanja vršnjačkog nasilja (Eisenberg i Newmark-Sztainer, 2003; Juvonen, Yueyan i Espinoza, 2011; Glew, Fan, Katon, Rivara i Kernic, 2005) te pokazuju da učenici koji ostvaruju slabiji školski uspjeh izvještavaju o češćem doživljavanju različitih oblika nasilnog ponašanja od strane svojih vršnjaka. Iako nije sasvim jasno postaju li učenici slabijeg školskog uspjeha meta nasilnih ponašanja vršnjaka ili izloženost nasilju vodi slabljenju školskog uspjeha, moguće je da učenici koji doživljavaju nasilje od svojih školskih kolega značajno više od ostalih izbjegavaju školu (Eisenberg i Newmark-Sztainer, 2003; Mishna, 2003) što se negativno odražava na njihovo postignuće.

Spolne i dobne razlike u osjetljivosti na nasilje pokazale su kako djevojčice u odnosu na dječake procjenjuju boljim razredno ozračje u smislu veće osjetljivosti na nasilje i svjesnosti o važnosti reagiranja na nasilna ponašanja. Moguće je da su djevojčice, u odnosu na dječake, zbog svoje općenito veće usmjerenosti na socijalne interakcije više usmjerene na takva razredna ponašanja, prvenstveno ona nastavnika, pa uočavaju veći broj ponašanja i aktivnosti usmjerenih promicanju svijesti o važnosti reagiranja na nasilje u razrednom i školskom kontekstu. S druge strane, moguće je da pozitivnijoj procjeni osjetljivosti na nasilje učenica u odnosu na učenike doprinosi i općenito pozitivniji stav djevojčica prema školi (Van Houtte, 2004) te veća vezanost djevojčica za školu (Cernkovich i Giordano, 1992). Nadalje, rezultati su pokazali da su procjene osjetljivosti na nasilje niže u višim razredima s najnižim vrijednostima u osmom razredu, što odgovara i rezultatima učestalosti doživljavanja nasilja koja je najveća upravo u završnom razredu osnovne škole. Osjetljivost na nasilje, kao mjera svjesnosti

i važnosti prijavljivanja nasilnih ponašanja, u ovom istraživanju pokazala se negativno povezanom s doživljavanjem svih oblika nasilnih ponašanja osim ogovaranja. To pokazuje preventivnu važnost razrednog ozračja u kojem se na nasilje reagira dosljedno i učinkovito. Rezultati ranijih istraživanja pokazali su da je više nasilničkog ponašanja u onim razrednim odjeljenjima gdje učitelji i nastavnici ne reaguju na primjeren način na pojavu nasilnih ponašanja (Olweus, 1994), a Gottfredson i sur. (2005) navode da su ambivalentne reakcije odraslih na neprimjerena ponašanja učenika značajne odrednice nasilnog ponašanja. Zato je važna uloga školskog i razrednog ozračja u kojem se svi oblici nasilnih ponašanja preveniraju ili sankcioniraju ako se zaista dogode. Pri tome posebno treba istaknuti ulogu učitelja i nastavnika koji su najčešće prvi svjedoci nasilnog ponašanja među učenicima. Posebna opasnost leži u ignoriranju nasilnih ponašanja od učitelja i nastavnika, što je češće slučaj s posrednim oblicima nasilnog ponašanja. Škola, kao odgojna ustanova, i svi njezini učitelji i nastavnici dužni su primjerenom reagirati na nasilje svaki put kada se ono dogodi i to bez obzira je li riječ o fizičkom, verbalnom ili nekom drugom obliku. Nadalje, zadatak je učitelja i nastavnika potaknuti roditelje na aktivnu i podržavajuću interakciju s djecom kako bi se ona u slučaju doživljavanja nasilnih ponašanja obratila i roditeljima. Kada je riječ o osobi kojoj bi se prvo obratili kada bi ih netko od vršnjaka povrijedio ili bio prema njima nasilan, i dječaci i djevojčice slično odgovaraju. Pri tome se djevojčice u nešto većem postotku opredjeljuju za roditelje, a dječaci za prijatelje. Učenici petih razreda najčešće bi se obratili razredniku, učenici šestih razreda roditeljima, a učenici sedmih i osmih razreda prijateljima. Takva raspodjela odgovora u skladu je s razvojnim značajkama ranih adolescenata. Naime, za pretpostaviti je da se učenici nižih razreda osnovne škole u takvim situacijama obraćaju učitelju/učiteljici pa učenici petih razreda nastavljaju s takvim odnosom prema razredniku koji postaje svojevrsna zamjena za učitelja. Učenici sedmih i osmih razreda više su usmjereni na vršnjake budući da su vršnjaci najvažnije osobe ovoga razvojnoga razdoblja. Međusobni odnosi vršnjaka u adolescenciji postaju intimniji upravo na temelju samootkrivanja i dijeljenja osobnih iskustava (Lacković-Grgin, 2006) pa je očekivano kako bi se učenici obratili prijateljima iz razreda kada bi ih netko povrijedio ili prema njima bio nasilan. I ranija su istraživanja pokazala kako s dobi opada udio djece koja se za pomoć u situacijama vršnjačkog nasilja obraćaju roditeljima, a raste udio onih koji se obraćaju vršnjacima i to posebno kod mladića dok se djevojke i u adolescenciji relativno često obraćaju roditeljima (Limber i sur., 2013). U tom smislu, važno je stvarati i njegovati odnose povjerenja između adolescenata i odraslih (nastavnika i roditelja) jer obraćanje odraslima u situacijama doživljavanja nasilja uglavnom je najučinkovitije.

Zaključno, pri interpretaciji dobivenih rezultata ovog istraživanja

potrebno je osvrnuti se na neka njegova ograničenja. Prvo, prikupljanje podataka o učestalosti doživljavanja nasilnih ponašanja obavljeno je samoiskazom sudionika i to s manjim vremenskim odmakom što je moglo donekle narušiti valjanost odgovora u smislu zaboravljanja nekih doživljenih ponašanja ili utjecaja trenutnog afektivnog stanja na procjene. Nadalje, osim kombiniranja različitih izvora informacija pri prikupljanju podataka o doživljavanju nasilja, u narednim bi istraživanjima trebalo detaljnije ispitati varijable školskog ozračja, uključujući ulogu ostalih dionika škole, posebno učitelja i nastavnika, u reagiranju na nasilna ponašanja i preventivnom djelovanju.

6. Zaključak

1. Između 40% i 80% učenika (ovisno o vrsti nasilnih ponašanja) barem je jednom doživjelo neki oblik vršnjačkog nasilja a između 5% i 17% učenika gotovo svakodnevno doživljava neki od oblika nasilnog ponašanja. Najučestaliji oblik doživljenog nasilnog ponašanja je ogovaranje.
2. Dječaci u odnosu na djevojčice češće doživljavaju sve oblike nasilnog ponašanja osim elektronskog nasilja i ogovaranja. U učestalosti doživljavanja tih dvaju oblika nasilnih ponašanja nisu utvrđene spolne razlike. Učenici osmih razreda su u odnosu na mlađe učenike izvijestili o najvećoj učestalosti doživljavanja nasilnih ponašanja.
3. U slučaju doživljavanja nasilja, učenici petih razreda bi se najčešće obratili razredniku, učenici šestih razreda roditeljima, a učenici sedmih i osmih razreda prijateljima.
4. Utvrđena je negativna povezanost između školskog uspjeha i učestalosti doživljenog udaranja, čupanja, vrijeđanja, omalovažavanja i elektronskog nasilja.
5. Osjetljivost na nasilje u razrednom kontekstu negativno je povezana s doživljavanjem svih oblika nasilnih ponašanja osim ogovaranja.

Literatura

1. Alsaker, F.D. i Olweus D. (1986). Assessment of global negative self-evaluations and perceived stability of self in Norwegian preadolescents and adolescents. *Journal of Early Adolescence*, 6: 269–278.
2. Archer, J. i Cote, S. (2005). Sex differences in aggressive behavior. U: R.E. Tremblay, W.W. Hartup i J. Archer (ur.), *Developmental origins of aggression* (str. 425–443). New York: Guilford Press.

3. Beran, T. i Li, Q. (2007). The Relationship between Cyberbullying and School Bullying. *Journal of Student Wellbeing*, 1(2): 15-33.
4. Bergin, C. i Bergin, D. (2009). Attachment in the classroom. *Educational Psychology Review*, 21(2): 141-170.
5. Bjorkqvist, K., Lagerspetz, K.M.J. i Kaukiainen, A. (1992). Do Girls Manipulate and Boys Fight? Developmental Trends in regard to Direct and Indirect Aggression. *Aggressive Behaviour*, 18: 117-127.
6. Brown, S.L., Birch, D.A. i Kancherla, V. (2005). Bullying perspectives: experiences, attitudes, and recommendations of 9- to 13-year-olds attending health education centers in the United States. *Journal of School Health*, 75(1): 384-92.
7. Buljan Flander, G. i Šostar, Z. (2011). Nasilje među djecom. Zagreb: Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba. Preuzeto 13. 6. 2016. s: <http://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/nasilje-medu-djecom-2/>.
8. Buljan Flander, G., Čorić Špoljarić, R. i Durman Marijanović, Z. (2007). Pojava nasilja među djecom s obzirom na spol, dob i prihvaćenost/odbačenost u školi. *Društvena istraživanja*, 16: 157-174.
9. Cernkovich, S.A. i Giordano, P.C. (1992). School bonding, race, and delinquency. *Criminology*, 30: 261-291.
10. Crick, N.R., Nelson, D.A., Morales, J.R., Cullerton-Sen, C., Casas, J.F. i Hickman, S.E. (2001). Relational victimization in childhood and adolescence. U: J. Juvonen i S. Graham (ur.), *Peer harassment in school: The plight of the vulnerable and the victimized* (str. 196–214). New York: Guilford Press.
11. Deuhue F., Bolman, C. i Vollink, T. (2008). Cyberbullying: Youngsters' Experiences and Parental Perception. *Cyber Psychology and Behavior*, 11(2): 217-223.
12. Dubow, E.F., Tisak, J., Causey, D., Hryshko, A. i Reid, G. (1991). A two-year longitudinal study of stressful life events, social support, and social problem-solving skills: Contributions to children's behavioral and academic adjustment. *Child Development*, 62: 583-599
13. Due, P., Holstein, B.E., Lynch, J., Diderichsen, F., Gabhain, S.N., Scheidt, P. i Currie, C. (2005). Bullying and symptoms among school-aged children: international comparative cross sectional study in 28 countries. *European Journal of Public Health*, 15(2): 128-132.
14. Đuraković, S.J., Šincek, D. i Tomašić, J. (2014). Prikaz skale doživljavanja/injenja nasilja preko interneta i rezultata primjene te skale na vinkova kim srednjoškolicima. *Život i škola*, 32(2): 61-73.
15. Eccles, J.S., Wigfield, A., Harold, R. i Blumenfeld, P.B. (1993). Age and gender differences in children's self- and task perceptions during ele-

- mentary school. *Child Development*, 64: 830–847
16. Eisenberg, M.E., Neumark-Sztainer, D. i Perry, C.L. (2003). Peer harassment, school connectedness and academic achievement. *Journal of School Health*, 73(8): 311-316.
  17. Farrington, D.P. (1993). Understanding and Preventing Bullying. *Crime and Justice*, 17: 381- 458.
  18. Felix, E.D. i McMahon, S.D. (2006). Gender and Multiple Forms of Peer Victimization: How Do They Influence Adolescent Psychosocial Adjustment? *Violence and Victims*, 21(6): 707-724.
  19. Glew, G., Fan, M., Katon, W., Rivara, F. i Kernic, M. (2005). Bullying, psychosocial adjustment, and academic performance in elementary school. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 159(11): 1026-1031.
  20. Gottfredson, G.D., Gottfredson, D.C., Payne, A.A. i Gottfredson, N.C. (2005). School Climate Predictors of School Disorder: Results from a National Study of Delinquency Prevention in schools. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 42(4): 412-444.
  21. Hansen, A., Anfinson, A., O'Brien, J. i Riestenberg, N. (2010). *Bullying in Minnesota Schools: An analysis of the Minnesota Student Survey. Brief: Personal Characteristics*. USA: Minnesota Department of Education.
  22. Hasekin, F. (2013). Age's Differences at Bullying's Acts in School Age. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 4(9): 220-222.
  23. Hawker, D.S.J. i Boulton, M.J. (2000). Twenty years' research on peer victimization and psychosocial maladjustment: a meta-analytic review of cross-sectional studies. *Journal of Child Psychology & Psychiatry*, 41: 441–455.
  24. Jokić, B. i Ristić Dedić, Z. (2010). Razlike u školskom uspjehu učenika trećih i sedmih razreda osnovnih škola u Republici Hrvatskoj s obzirom na spol učenika i obrazovanje roditelja: populacijska perspektiva. *Revija za socijalnu politiku*, 17(3): 345 – 362.
  25. Juvonen, J., Yueyan W. i Espinoza, G. (2011). Bullying experiences and compromised academic performance across middle school grades. *The Journal of Early Adolescence*, 31(1): 152-173.
  26. Kapari, K. i Stavrou, PD (2010). School characteristics as predictors of bullying and victimization among greek middle school students. *International journal of violence and school*, 11: 93-113.
  27. Kasen, S., Berenson, K., Cohen, P. i Johnson, J.G. (2004). The effects of school climate changes in aggressive and other behaviours related to bullying. U: D.L. Espelage i S.M. Swearer (ur.), *Bullying in american schools: A social-ecological perspective on prevention and intervention* (str. 187-211). Mahwah, New Jersey, London: Lawrence Erlbaum Associ-

- ates, Publishers.
28. Koludrović, M. i Reić Ercegovac, I. (2013). Motivacija i školski uspjeh: dobne i spolne razlike u ciljnim orijentacijama. *Napredak*, 154(4): 493-509.
  29. Koludrović, M., Bubić, A. i Reić Ercegovac, I. (2014). Self-efficacy and achievement goals as predictors of high-school students' academic performance. *Školski vjesnik: časopis za pedagoška i školska pitanja*, 63(4): 579-602.
  30. Lacković-Grgin, K. (2006). *Psihologija adolescencije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
  31. Limber, S. P. (2002). Addressing youth bullying behaviors. Proceedings from the American Medical Association Educational Forum on Adolescent Health: Youth Bullying. Chicago, IL: American Medical Association. Posjećeno 20. 11. 2015. na www.ama-assn.org/ama1/pub/upload/mm/39/youthbullying.pdf.
  32. Limber, S.P., Olweus, D. i Luxenberg, H. (2013). *Bullying in U.S. Schools 2012 - Status Report*. Minnesota: Hazelden Foundation.
  33. Mishna, F. (2003). Learning disabilities and bullying. *Journal of Learning Disabilities*, 36(4): 336-347.
  34. Nansel, T. Overpeck, M., Pilla, R.S., Ruan, W.J., Simmons-Morton, B. i Schmidt, P. (2001). Bullying behaviors among US youth: Prevalence and association with psychosocial adjustment. *Journal of American Medical Association*, 285 (16): 2094-2100.
  35. Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Cambridge, MA: Blackwell Publishers, Inc.
  36. Olweus, D. (1994). Annotation: Bullying at school: Basic facts and effects of a school based intervention program. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 35: 1171-1190
  37. Pomerantz, E.M., Altermatt, E.R. i Saxon, J.L. (2002). Making the grade but feeling distressed: Gender differences in academic performance and internal distress. *Journal of Educational Psychology*, 94: 396-404.
  38. Pregrad, J., Tomić Latinac, M., Mikulić, M. i Šeparović, N. (2011). Iskustva i stavovi djece, roditelja i učitelja prema elektroničkim medijima. Preuzeto 20.11.2015. s http://www.unicef.hr/upload/file/353/176706/FILENAME/lzvjestaj_-_Iskustva_i_stavovi_djece_roditelja_i_ucitelja_prema_elektronickim_medijima.pdf.
  39. Raboteg-Šarić, Z., Šakić, M. i Brajša-Žganec, A. (2009). Kvaliteta života u osnovnoj školi: povezanost sa školskim uspjehom, motivacijom i ponašanjem učenika. *Društvena istraživanja*, 18(4-5): 697 – 716.
  40. Reić Ercegovac, I. i Koludrović, M. (2010). Akademska samoefikasnost

- i školski uspjeh adolescenata. *Pedagogijska istraživanja*, 1: 111 – 128.
41. Rigby, K. (2002). *New perspectives on bullying*. London: Jessica Kinglsey Publications.
  42. Rivers, I. i Smith, P.K. (1994). Types of Bullying Behaviour and Their Correlates. *Aggressive Behavior*, 20: 359-368.
  43. Roviš, D. i Bezinović, P. (2011). Vežanost za školu – analiza privrženosti školi i predanosti školskim obvezama kod srednjoškcolaca. *Sociologija i prostor*, 49,190(2): 185–208.
  44. Rowlison, R.T. i Felner, R.D. (1988). Major life events, hassles and adaptation in adolescence: Confounding in conceptualization and measurement of life stress and adjustment revised. *Journal of Personality and Social Psychology*, 55: 432-444.
  45. Scheithauer, H. Hayer, T., Petermann, F. i Jugert, G. (2006). Physical, verbal, and relational forms of bullying among German students: age trends, gender differences, and correlates. *Aggressive Behavior*, 32(3): 261–275.
  46. Sesar, K. (2011). Obilježja vršnjačkog nasilja. *Ljetopis socijalnog rada*, 18(3): 497-526.
  47. Slee, P.T. i Rigby, K. (1993). The relationship of Eysenck's personality factors and self-esteem to bully-victims behaviour in Australian school boys. *Personality and Individual Differences*, 14: 371–373.
  48. Van Houtte, M. (2004). Why boys achieve less at school than girls: the difference between boys' and girls' academic culture. *Educational Studies*, 30(2): 159-173.
  49. Velki, T. i Kuterovac Jagodić, G. (2014). Individualni i kontekstualni činitelji dječjega nasilničkoga ponašanja prema vršnjacima. *Ljetopis socijalnog rada*, 21(1): 33-64.
  50. Velki, T. i Vrdoljak, G. (2013). Uloga nekih vršnjačkih i školskih varijabli u predviđanju vršnjačkoga nasilnog ponašanja. *Društvena istraživanja*, 22(1): 101-120.
  51. Vessels, G. (1998). *Character and community development: A school planning and teacher training handbook*. Westport, CT: Praeger.
  52. Vlah, N. i Perger, S. (2014). Povežanost vršnjačkog nasilja s percipiranom školskom klimom kod učenika osnovne škole. *Kriminologija i socijalna integracija*, 22(1): 1-25.

EXPERIENCED PEER VIOLENCE: RELATION TO AGE, GENDER, CLASS CLIMATE AND SCHOOL ACHIEVEMENT

Abstract: *The aim of this study was to investigate the frequency of experienced peer violent behaviours of different forms in terms of age and gender. Furthermore, study aimed at examining the association between the frequency of experienced violence, school achievement, and certain elements of classroom climate. It was hypothesised that boys, more often than girls, experience violent behaviours and that the most common form of bullying is verbal. A total of 400 participants, 195 boys and 205 girls, grades 5th-8th took part in the study. Several instruments were applied: General data questionnaire, Frequency of experienced violent behaviour scale and Sensitivity to violence in the classroom context scale. Results largely confirmed the initial hypothesis. It turned out that boys more often than girls experience violent behaviours; that verbal forms of bullying are the most frequent, that experienced bullying is most frequent in 8th grade, and that there is a significant correlation between experienced violent behaviour, academic achievement and sensitivity to violence in the classroom. The results were interpreted in the context of existing models of peer violence with the emphasis on implications for school work.*

Keywords: *experienced violent behaviour, sensitivity to violence, school achievement, elementary school students*